

(Київський національний лінгвістичний університет), м. Київ

**ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ РИТМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ
(на матеріалі сучасної американської поезії)**

Статтю присвячено актуальній проблемі дослідження ритмічної організації поетичного мовлення з позицій функціонального підходу. У статті виокремлено та охарактеризовано основні функції поетичного ритму. Для переконливої ілюстрації функціонального аспекту мовленнєвого ритму використано приклади, взяті із сучасної американської поезії.

Ключові слова: *емфаза, міметична сугестія, ритм, функція.*

И.Д. Забужанская. Функциональный аспект ритмической организации поэтической речи (на материале современной американской поэзии). *Статья посвящена актуальной проблеме исследования ритмической организации поэтической речи с позиций функционального подхода. В статье выделены основные функции поэтического ритма и предложен научно-обоснованный анализ вышеупомянутых функций. Для убедительной иллюстрации функционального аспекта речевого ритма использовано примеры, взятые из современной американской поэзии.*

Ключевые слова: *эмфаза, миметичная суггестия, ритм, функция.*

I.D. Zabuzhanska. Functional aspect of rhythmic organization of poetic speech (based on contemporary American poetry). *The article is devoted to the actual problem of the research of rhythmic organization of poetic speech from the perspective of the functional approach. The object of the research is the rhythmic organization of contemporary American poetry texts. Since speech rhythm is an inexhaustible source of linguistic study, which, along with the investigation of the nature of rhythm, its principles of organization, components and parameters, it is interesting for a linguist due to the functions it performs in the poetic speech. Based on the classification suggested by D. Attridge, a British academic in the field of English literature and a current Professor of English, the article highlights the main functions of poetic rhythm and offers an evidence-based analysis of the above mentioned functions since some functions of the poetic rhythm are not fully analyzed in the scientific field. For a convincing illustration of the functional*

aspect of the speech rhythm the examples drawn from contemporary American poetry are used. The material of the investigation includes the works of such prominent up-to-date American poets as D.A. Powell, P. Gizi, M. Nowak, Myung Mi Kim etc. The investigation leads to the conclusion that the rhythm is a multifunctional phenomenon, the functions of which are not strictly deterministic. In a poem several functions are usually implemented that can claim their systemic nature. Promising to further consideration is the overall analysis of the functions of a poetic rhythm which involves the conduction of experimental phonetic study of modern poetic speech combined with the interpretative analysis of poetic texts.

Key words: *emphasis, mimetic suggestion, rhythm, functions.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена сучасним спрямуванням філологічних студій на розгляд мовних та мовленнєвих феноменів у площині сучасної антропоцентрично та функціонально зорієнтованої лінгвістики. Мовленнєвий ритм є невичерпним джерелом лінгвістичного вивчення, де поряд із дослідженням природи ритму, принципів його організації, усе більше уваги привертає широта виконуваних ритмом функцій.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідження ритмічної організації мовлення з позицій системно-функціонального підходу займає чільне місце у системі загальнолінгвістичних пошуків. Осмисленню даної проблеми у мовознавстві сприяли праці провідних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (А.Б. Бабичева, О.О. Вольфовська, А.Р. Калашнікова, С. Adams, Р. Аuer та ін.). Результати їх досліджень показали, що ритм як мовний і мовленнєвий феномен виконує низку функцій, які певною мірою відрізняються у процесі організації прозового та поетичного мовлення. За нашими переконаннями, деякі функції поетичного ритму є недостатньо проаналізованими у науковій царині.

Об'єктом нашого дослідження виступає ритмічна організація сучасних американських поетичних текстів.

Предметом дослідження є функції поетичного ритму у процесі організації просторово-часового континууму поетичного мовлення.

Мета наукової розвідки полягає у дослідженні функціонального аспекту ритмічної організації поетичного мовлення на матеріалі сучасної американської поезії.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення низки **завдань**: 1) виокремити основні функції поетичного ритму; 2) охарактеризувати основні функції поетичного ритму на матеріалі американських віршованих текстів епохи постмодернізму.

Матеріалом дослідження слугують віршовані тексти сучасної американської поезії, зокрема таких поетів, як Д. Пауелла, П. Гізі, М. Новака та ін.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи мовленнєвий ритм, важливої ролі набувають функції, які він виконує. Згідно із класифікацією, запропонованою Д. Етріджем, усі функції, які ритм виконує у віршованому мовленні, поділяються на два підкласи, а саме ті, що відносяться до віршованого тексту у цілому, та ті, що стосуються локальних ефектів в особливих моментах поетичного твору [11, с.12].

До функцій, які відносяться до віршованого тексту у цілому, належать організовуюча, динамічна, функція запам'ятовування, функція міметичної сугестії, емоційної сугестії та літературних асоціацій.

Організуючи просторово-часовий континуум поетичного мовлення у цілому за допомогою специфічного підбору лексики та фігур мови, ритм виконує *організуючу* функцію, що ґрунтується на моторній природі цього мовленнєвого явища. Ця функція полягає у здатності ритму об'єднувати й роз'єднувати частини цілого, що виявляється і на рівні окремих одиниць мовлення, і на рівні усього тексту, завдяки чому утворюються оптимальні умови для сприйняття усного висловлювання [4, с. 40; 7, с. 23].

Динамічна функція ритму полягає у здатності мовленнєвого ритму передавати різні відтінки значення, комунікативну направленість тексту, тобто брати участь у формуванні змісту висловлювання, що досягається взаємодією засобів надсегментного рівня із засобами інших рівнів мови

(лексики, граматики) [2]. Ритм тексту, імпліцитно впливаючи на адресата, допомагає йому зрозуміти внутрішню смислову домінанту [6, с. 21], виступаючи у ролі головного когнітивного і комунікативного фактору, який направляє думку читача у заданому автором напрямі.

Тісно пов'язаною із попередньою функцією є *прагматична* функція ритму, яку виокремлюють деякі лінгвісти [4, с. 38]. Суть її зводиться до того, що ритмічна організація тексту підсилює авторську інтенцію, підвищує вплив на адресата, допомагає останньому відчутти співпричетність до прочитаного [6, с. 20]. Функція впливу на адресата базується власне на рекурентності як основній характеристиці ритму. Оскільки одним із способів впливу на адресата є саме повторюваність, то за допомогою паралелізму і повторів ідея вкорінюється у розумі настільки глибоко і міцно, що, врешті-решт, сприймається як доведена істина [8]. Наприклад,:

Some say a baby cries for the life to come

Some say leaves are green 'cause it looks good against the blue

Some say the grasses blow because it is earth's instrument

Some say we were born to cry [15, с. 103].

Слугуючи своєрідним *міметичним натяком* («*mimetic suggestiveness*»), що пояснюється тим вибором певної ритмічної форми віршованого тексту, ритм може викликати специфічні фізичні ознаки, тобто наслідувати [3, с. 254]. Швидкий ритм може бути властивий предмету/сюжету, який швидко рухається, у той час як повільний ритм може відповідати сумному, безрадівному сюжету [11, с. 13]. Із корпусу проаналізованих віршованих текстів, до яких входили поетичні твори, 90% притаманний повільний ритм, темп декламації вірша, що відповідає власне сюжету поетичних творів, у той час як 10% віршів прочитанні авторами у швидкому темпі, який загалом корелює із сюжетом твору.

Релевантність виокремлення *емоційної* функції, або ж емоційної сугестії (переклад наш), мовленнєвого ритму підтверджується наступними словами: «Як цілісний віршований твір може бути певним емоційним тембром завдяки

своєму ритму, так і окремі рядки або строфи можуть підсилювати почуття, вираженні вербально» [див. там само, с. 17]. Таким чином, ритм сприяє емоційному (у даному випадку негативному, похмурому, сумному) забарвленню поетичного твору:

Woke up dead

Tired, in my arms

An empty

An instead... [15, с. 188].

Естетична функція, яка найяскравіше проявляється у поезії та художній прозі [9], тісно пов'язана з функцією емоційної сугестії. Суть її полягає у тому, що відносно рівномірне повторювання ритмічних одиниць певного обсягу здійснює у певній мірі емоційно-естетичний вплив на слухача. Відтак ритм сприяє створенню особливого емоційного настрою, який необхідний для сприйняття ідейно-художнього задуму автора.

Ритм у тексті сприяє *запам'ятовуванню*, що особливо простежується у римованій поезії. Наприклад:

annuls the future, zero that you zoom

beautiful suitor of the lucent room [15, с. 50].

Варто зазначити, що сучасна американська поезія є переважно неримованою, що ускладнює її *запам'ятовування*.

Okay, willow, breathe on me

From the sunless opening in you –

Crescent of gouges and breezes – slope

On which beetles stumble and are

Flushed out – [див. там само, с. 26].

Специфічною для поетичного мовлення є функція *алюзії літературних традицій* [11, с. 10]. Вона полягає у тому, що ритм певного віршованого тексту може вказувати на ритм або якогось конкретного віршованого твору, або на цикл віршів, або ж на традицію у віршуванні [див. там само, с. 15]. Цим, мабуть, і пояснюється твердження О. Блока, який відзначав, що кожна

епоха має свій ритм і пристрасть кожного поета насичена духом епохи, навіюючи йому ритми й розміри вірша. Цю функцію мовленнєвого ритму тісно пов'язують із метром, під яким традиційно [5, с. 123] розуміють ритмічно врегульоване чергування сильних і слабких складів у віршованому рядку, що власне відрізняє поетичне мовлення від прозового. Специфіка взаємовідношень між метром та віршованим ритмом полягає у тому, що метр є абстрактним ментальним поняттям, моделлю із варіативним ступенем, у той час як ритм виступає конкретною моделлю метричної реалізації. За результатами нашого дослідження, можемо зазначити, що дана функція не є яскраво вираженою серед американських поетів ХХІ століття, оскільки переважна більшість віршів є білими, тобто у них відсутня рима. По-друге, більшість із проаналізованих поетичних текстів є віршами у прозі, у яких відсутня метрична організація. Функція алюзії літературних традицій може, за нашими переконаннями, проявитися за допомогою неконвенційного графічного оформлення, а також при озвучуванні та подальшому експериментально-фонетичному дослідженні віршованих текстів.

Власне у віршованому тексті ритм виконує наступні функції: емпізи, мімезису, емоційних ефектів, значення, зв'язку та контрасту.

Під емпізою традиційно розуміють виокремлення певного елемента висловлення за допомогою інтонації, повторення, синтаксичних конструкцій тощо [1, с. 525]. Розглядаючи ритм як компонент інтонації, який в основі своїй оперує наголосом, зазначимо, що наголос є обов'язковим маркером ритмічного імпульсу в англійській мові, за відсутності якого ритм не може бути сприйнятливим, а також перцептивним корелятом фонетичної промінантності [10, с. 21; 12, с. 23]. Відтак перед поясненням феномену ритму у першу чергу варто з'ясувати фонетичну природу наголосу [10, с. 22]. У контексті інформаційної теорії, ті склади і слова, які чітко артикуються, є «піком» інформаційного змісту, у той час як послаблені, скорочені можуть бути здогадними із контексту [14, с. 14]. Наступні озвучені віршовані рядки

є прикладом наголошення поетом не лише повнозначних слів, а й службових, що впливає на сприйняття твору:

*when I lose the 'feeling in my 'legs. 'when my 'hands won't 'grip
and I'm a 'thread a 'reed a 'wrack a 'ruin: 'of 'clap and 'flux 'and 'grippe*
[15, с. 78].

Оскільки в основі ритму лежить періодичність, яка поряд із супрасегментними факторами, створюється також за допомогою сегментних факторів, то функцію мімезису у віршованих рядках може виконувати звукосимволізм. До періодичності на фонетичному рівні відносять зміну голосних і приголосних, повторення однакових звуків (алітерація, асонанс). Загалом, звукосимволізм у досліджуваному корпусі є нечастотним явищем, хоча подекуди зустрічаються поетичні твори із притаманним їм повторенням однакових приголосних (алітерація), як-от:

Bo-bo-bo k-k-k [14, с. 236], *s-s-s* [див. там само, с. 238],
та звукосимволізм: *niph-juk-pahn nubh-jjuk-raan* [див. там само, с. 238], *jiph-jiph-jiph* [див. там само, с. 243].

Створення *емоційних ефектів* за допомогою ритмічної організації у межах поетичного твору створюється за рахунок чергування тональних тонів, що вочевидь пояснюється ритмотворчою функцією інтонації. Квазірегулярна зміна мелодичних контурів сприяє емоційному насиченню певних елементів віршованого тексту, відтак його сприйняття.

Функція *значення* полягає у «прирощенні» значення за допомогою мовленнєвого ритму. Поєднуючи експериментально-фонетичне дослідження з інтерпретативним аналізом текстового матеріалу, Е. Ліля, наприклад, приходять до висновку, що ритм тексту утворює значення, позбавлене семантичної сутті як такої, однак це значення має сенс та є вартісним, першопочатково формуючи ставлення та почуття до сказаного, гіпотетично впливаючи на фактичний зміст тексту [13].

Релевантною характеристикою формування зв'язку та контрасту є здатність поетичного ритму об'єднувати, водночас показуючи контраст, що може бути представлене наступним:

The bridal of the earth and sky:

The dew shall weep thy fall tonight,

for thou must die.

...but though the whole world turns to coal,

then chiefly lives. [11, с. 19].

Висновки та перспективи дослідження. Звісно, запропонована класифікація не може претендувати на абсолютну вичерпність та універсальність, однак вона дозволяє дійти висновку, що ритм є поліфункціональним явищем, перелік функцій якого не є суворо детермінованим. У поетичному творі зазвичай реалізується кілька функцій, тобто можна стверджувати їх системний характер. Перспективним у подальшому вважаємо проведення експериментально-фонетичного дослідження сучасного поетичного мовлення у поєднанні з інтерпретативним аналізом текстового матеріалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Бабичева А.Б. Особенности ритмической организации спонтанной немецкой диалогической речи на супraseгментном уровне (экспериментально-фонетическое исследование) [Текст] : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / А. Б. Бабичева. – М., 2003. – 24 с.
3. Вейдле В.В. О смысле мимесиса / В.В. Вейдле // Эмбриология поэзии: Статьи по поэтике и теории искусства [пер. в нем. Е.Ю. Козиной]. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – С. 331 – 350.
4. Вольфовська О.О. Ритмічна організація промов сучасних політичних діячів Німеччини (експериментально-фонетичне дослідження) [Текст] : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / О.О. Вольфовська; Київ. нац. лінгв.ун. – К., 2012. – 220 с.

5. Иванюк Б.П. Поэтическая речь. Словарь терминов. – Флинта, Наука, Москва, 2007. – 312 с.
6. Калашникова А.Р. Типы ритмических моделей прозаических текстов / А.Р. Калашникова // Электронный научно-образовательный журнал ВГСПУ «Грани познания». – №1(21) – Февраль – 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://grani.vspu.ru/files/publics/1368528124.pdf>
7. Кушнерова О.А. Лінгвокогнітивні параметри віршованих текстів (на матеріалі збірок любовної лірики «Birthday Letters» Т. Hughes, «Споглядання дерева» В. Грабовського та «Судьбы и сердца» Э. Асадова): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / О.А. Кушнерова; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2013. – 20 с.
8. Лебон Г. Психология народов и масс / Гюстав Лебон. – М.: АСТ, 2000. – 311 с.
9. Токарева А.И. Об эстетической функции поэтического ритма [Текст] / А.И. Токарева // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2008. – Вып. 1 (29). – С. 98 – 105.
10. Adams C. English Speech Rhythm and the Foreign Learner / Corinne Adams. – The Hague, [Noordeinde 41] : Mouton, 1979. – 231 p.
11. Attridge D. Poetic Rhythm: An Introduction / Derek Attridge. – Cambridge University Press, 1995. – 274 p.
12. Auer P. Language in Time: The Rhythm and Tempo of Spoken Interaction (Oxford Studies in Sociolinguistics) / Peter Auer, Elizabeth Couper-Kuhlen, Frank Muller. – Oxford University Press, 1999. – 256 p.
13. Lilja E. Towards a Theory of Aesthetic Rhythm / E. Lilja. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gu.se> (01.01.2007). – Назва з екрану.
14. Vrabel T. Lectures in Theoretical Phonetics of the English Language and Method Guides for Seminars/ Tamas Vrabel. – Ungvar: PoliPrint, 2009. – 176 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

15. Rankine C., Sewell L. American Poets in the 21st century: the new poetics. – Middletown, Conn: Wesleyan University Press, 2007. – 400 p.